

Zuster Telkamp en Meester Braakhekke

Vroege vriendschap, late liefde (1)

Twee markante Hillegommers van de twintigste eeuw waren wijkzuster Rie Telkamp en onderwijzer Ger Braakhekke. Twee stukken familiegeschiedenis uit de hervormde zuil, met bijzondere raakvlakken. Omdat dames nu eenmaal voorgaan, beginnen we dit tweeluik met Rie Telkamp.

Wijkzuster Rie Telkamp van het Groene Kruis in actie omstreeks 1965 (Archief: Gerard Telkamp)

Maria Catharina Wilhelmina Telkamp werd geboren op 21 mei 1912 op boerderij Kweeklust op Noorderlaan 6 (huidig nummer 16). Haar vader was Johan Hendrikus Telkamp, bloemist, zoon van Gerrit Telkamp en Geertruij van Waveren. Zijn betovergrootvader Jurriaan Telkamp was vanuit Lingen (Nedersaksen) via Amsterdam naar Hillegom gekomen om op de blekerij op landgoed Horstendaal te werken. Jurriaan en zijn zonen verwierven grote stukken grond zuidelijk van de Oosteindervaart. De moeder van Rie was Maria van Leeuwen, dochter van slager Klaas van Leeuwen en Wilhelmina Katharina Bakhuizen. De slagerij stond aan de Sloterkade in de gemeente Sloten, Sloterdijk, Osdorp en de Vrije Geer. In de Hervormde kerk van het dorpje Sloten huwden Rie's ouders in 1898.

Vader en moeder Telkamp-van Leeuwen met vermoedelijk hun drie dochters (v.l.n.r.) Mien, Rie en Truus voor het oude huis Kweeklust aan de Noorderlaan, circa 1927 (Archief: Gerard Telkamp)

Het gezin Telkamp

Rie was jongste dochter en op een na jongste kind van het echtpaar Telkamp-van Leeuwen. Uit dit huwelijk werden tien kinderen geboren, waarvan drie heel jong overleden. Blijvers waren Mien in 1898, Gerard in 1900, Truus in 1904, Klaas in 1907, Johan in 1910, Rie in 1912 en Frans in 1917. Mien huwde de in Hillegom geboren aannemerszoon Reinder Evert Zwolsman. Deze Rein begon in Loosduinen een taxibedrijf. Ed, de

oudste van de drie kinderen uit dit huwelijk, gaf zijn tante Rie de naam 'Kiet', die in gebruik bleef bij alle volgende neven en nichten. Gerard volgde de Middelbare Tuinbouwschool in Lisse en vertrok als planter naar Sumatra. Hij huwde de Hillegomse slagersdochter Dien van de Vooren. Truus bleef voor de huishouding zorgen. Een potentiële huwelijkspartner vond geen genade in haar vaders ogen. Klaas ging naar de Tuinbouwschool in Lisse en werd bedrijfsleider in de firma van zijn ouders; het bollenbedrijf heette officieel Telkamp-van Leeuwen: het logo stond op de bollenmanden: TvL. Hij verloofde zich met een onderwijzeres aan de gemeentelijke ULO, Bertha Scholz. Ze trouwden in 1944 en bleven, met hun in de Hongerwinter geboren dochttertje, inwonen op Kweeklust. Johan werd slager in Amsterdam. Frans werd werktuigbouwkundige. Hij huwde in 1941 de Hillegomse Cor Jansen.

De Julianaschool in 1923. Linksachter met het witte schort, Rie Telkamp (Archief: Henk Vreeken)

De roeping van Rie

Na de lagere school (de hoogste klassen in de pas opgerichte Julianaschool) bleef Rie nog lang thuis. Op Kweeklust hield haar zus Truus het huishouden draaiende. Moeder vroeg aandacht van beide dochters; zij leed aan een slepende nierziekte. Rie maakte zich nuttig door bij protestantse gezinnen in te springen bij ziekte van de moeder. Een soort gezinsverzorging. (Haar zus Truus zou dit werk soms ook doen.) Rie raakte innig bevriend met Annie Kijne, dochter van het hoofd van de hervormde Julianaschool. De kerkse vader Telkamp, bestuurslid van de Julianaschool, was trouwens huisvriend van Annes vader. De meisjesvriendschap bleef bestaan toen Annie in augustus 1935 trouwde met Geert Braakhekke, onderwijzer aan deze school.

Bij Rie groeide het verlangen naar het beroep van verpleegster, waarvoor ze Kweeklust zou moeten verlaten. Pas in 1936, op haar 24ste, lukte het vaders tegenstand te overwinnen. Ze sloeg haar vleugels uit en werd leerling-verplegende in het Diaconessenziekenhuis aan de Hazepaterslaan in Haarlem. Bij geestelijk verzorger F.J.F. van Hasselt deed ze belijdenis van het geloof dat ze van huis had meegekregen. Thuis werd dagelijks uit de bijbel voorgelezen; beide ouders waren actief in de hervormde Maartenskerk. Op 8 mei 1940 ontving Rie het diploma algemeen verpleegkundige (Verpleegkunde A). In de vier jaar van haar opleiding kreeg ze van

Twee jonge diaconessen. Rechts Rie Telkamp. Circa 1942 (Foto in bezit van Lisa Pinnau-Telkamp)

huis vreugde en verdriet mee: in mei 1938 werd het gouden huwelijk van haar ouders gevierd; in april 1939 overleed haar moeder en naamgever op 64-jarige leeftijd.

Van diacones....

De basisverpleegkunde was voor Rie niet voldoende. Sinds september 1940 stond zij ingeschreven op het adres Rijksstraatweg 101, Bennebroek, waar zij bij de gereformeerde Stichting Vogelenzang in opleiding ging. In mei 1942 behaalde ze er het diploma Verpleegkunde B voor verpleging van zenuwzieken en krankzinnigen. Ook dat was nog niet genoeg. Vanaf september 1942 stond Rie als verpleegster ingeschreven op het adres Rijnsburgerweg 10 te Leiden, ofwel het Academisch Ziekenhuis Leiden. Zij leerde er onder meer voor operatiezuster. In april 1944 ontving Rie te Bilthoven op haar A-diploma het stempel Kraamverpleging. Begin juni 1944 stond Rie weer even ingeschreven op het vaderlijk adres in Hillegom. Misschien was zij daar nodig voor de verzorging van haar bejaarde vader, terwijl er op Kweeklust ook meer voedsel voorhanden was. In ieder geval ontving Rie eind december 1945 van de gemeente Hillegom een verklaring van goed gedrag "voor de tijd harer inwoning in deze gemeente". Zo'n verklaring was in die tijd, toen het erom ging of je wel 'goed' was geweest in de oorlog, noodzakelijk voor (semi-)overheids- en vertrouwensfuncties.

Vader Johan overleed in mei 1946 op 74-jarige leeftijd. Bij zijn begrafenis spraken "broeder Jansen" namens het bestuur van de Julianaschool, en "broeder Kijne" als hoofd van deze school en als huisvriend. Het was nog maar drie weken nadat zoon Gerard met zijn twee kinderen was teruggekeerd van krijgsgevangenschap. Hij hertrouwde met de zus van zijn in het kamp omgekomen vrouw en kreeg een baan bij de Twentsche Bank. Rie ging aan de slag als operatiezuster in het Julianaziekenhuis in Apeldoorn. Een familie verhaal wil dat een dokter daar een oogje op haar kreeg. Ze gaf de voorkeur aan haar carrière in de zorg. Eens diacones, altijd diacones. In 1948 werkte ze in het Rode Kruis Ziekenhuis in Beverwijk, dichterbij huis.

... tot wijkverpleegster

Op Kweeklust woonden toen naast het echtpaar Telkamp-Scholz, dat met hun peuter Lisa Bertha een eigen huishouding voerde, Gerard en Juul Telkamp-van de Vooren, met twee pubers en een baby. Het besluit viel het bloembollenbedrijf Telkamp-van Leeuwen op te heffen en grond, bollenschuur

en villa Kweeklust te verkopen. Na het heengaan van moeder was het complex wel op naam van zoon Nicolaas komen te staan, maar na het overlijden van vader moest de boedel verdeeld worden. Toen Truus, niet meer de spil in de huishouding, woonruimte zocht, werd ze in een tijd van extreme woningnood in augustus 1947 door de gemeente ingekwartierd bij Gerard Telkamp en zijn echtgenote Magdalena Veldhuyzen van Zanten in bollenvilla Buitenlust, Weeresteinstraat 54. (Deze Gerard was van de 'andere', gereformeerde of 'rijke' tak van de Telkampen; de beide takken waren ontstaan via de twee zoons van stamvader Jurriaan.) Villa Kweeklust met schuur en grond werd in 1949 verkocht aan de Sassenheimse bollenkweker Hendrik Dannijs.

In 1949/1950 volgde Rie een interne opleiding aan de School voor Gereformeerde Wijkverpleging te Rotterdam. In januari 1951 ontving zij van het Bestuur van het Ziekenhuis Eudokia te Rotterdam een diploma voor de bij die opleiding behorende religieuze vakken. Op 1 augustus 1951 werd het stempel Wijkverpleging gezet op haar A-diploma. Ze kon meteen aan de slag in haar geboortedorp.

Twintig jaar Zuster Telkamp

In juli 1951 kreeg Rie een contract bij de Vereniging Protestantse Ziekenverpleging te Hillegom. Twintig jaar was zij als 'Zuster Telkamp' het gezicht van de protestantse wijkverpleging. De functie van wijkverpleegster was een eenvrouwszaak. Haar aanstelling gaf Rie recht op woonruimte voor haarzelf en sinds december 1951 voor haar zuster Truus. De vereniging huurde waarschijnlijk een huis voor wijkverpleegster en het magazijn. Het adres op Weeresteinstraat 127 (tegenwoordig no. 135) van de 'Dames Telkamp', zoals zij zich lieten noemen, viel samen met dat van de wijkverpleging.

De Weeresteinstraat circa 1959. De dames Telkamp woonden beneden in het huis met de erker bij de straatlantaarn (Archief: Leon van Dijk)

De ledenvergadering besloot in 1952 dat aan de voorzijde een naambord van de vereniging moest komen.

De zussen woonden op de begane grond, waar ze een woon- en slaapkamer hadden. De serre aan de achterzijde deed dienst als praktijkruimte en kantoor voor de wijkzuster. De toegang ernaar was via de keuken. Het huis werd intensief bewoond, want daar woonden ook het echtpaar Ruigrok, dat in 1953 met dochter Anja werd verblijd, en de heer J.D. Meijer (van het gelijknamig administratie- en assurantie kantoor) met zijn moeder. Het was er dus vrij krap: Rie's nichtje Connie herinnert zich dat ze bij logeerpartijen in de van beddengoed voorziene badkuip moest slapen.

Rie beheerde er het magazijn van de vereniging. Truus zorgde voor het huishouden en hielp met Rie's werk: volgens familie verhalen zou Truus hebben geholpen met bediening van het hoogtezonapparaat, dat al in 1951 verhuisde van het Nutsgebouw naar Weerestein. Ook bij de uitgifte van verpleegartikelen stond ze Rie bij. Truus heeft in die 'Weeresteinjaren' soms in avonddienst gewerkt in het rusthuis voor oud-diaconessen in Haarlem.

Kruisvereniging

Het werk speelde zich vooral buitenshuis af. Veel werd nauwkeurig bijgehouden en in jaarverslagen vermeld. Cijfers over 1958 geven een indruk van de gevarieerde werkzaamheden en doelgroepen. Het aantal wijkbezoeken van Zr. Telkamp bedroeg 3.242, het aantal magazijnuren (voor uitgifte van verpleegmaterialen) 107; het urenaantal van hoogtezonbehandelingen 148; 125 keer werden zuigelingen en 294 keer kleuters bezocht; en het aantal apart geregistreerde bezoeken aan tuberculosepatiënten bedroeg 101. Over de jaren 1952-1954 lezen we hoeveel overledenen Rie had moeten afleggen, een taak die later door vrijwilligers of professionele begrafenisondernemers werd overgenomen.

Het werk van de kruisvereniging groeide. Het ledenaantal verdubbelde van 960 in 1952 tot 1.875 eind 1968. Rie kon de hulpvragen niet meer in haar eentje bolwerken. In 1955-1956 deelde de vereniging een tweede wijkzuster met het Groene Kruis van Lisse. Een voltijds tweede wijkzuster J. Achterhof kwam er in 1956. Zij werd in 1959 opgevolgd door Zuster H. Friele, met wie Rie tot haar pensioen samenwerkte. In 1968 werd toestemming gegeven voor aanstelling van een derde wijkverpleegster. Toen

kwam oecumenische samenwerking met het (rooms-katholieke) Wit-Gele Kruis tot uiting in een regeling, waarbij tijdens weekends bij beurten één wijkverpleegster alle patiënten van beide kruisverenigingen waarnam (zodat een protestantse zuster ook katholieke billen mocht wassen.) Zo werd ook in deze sector de vijfdaagse werkweek ingevoerd.

Voor spreekuren en behandelingen huurde of deelde de vereniging elders ruimte (Medisch Centrum, Nutsgebouw, Weltevreden, enz.). Pas in 1955 kon men een eigen pand betrekken, Weeresteinstraat 13 (tegenwoordig no. 29), waarheen ook de dames Telkamp verhuisden. Eind 1966 betrokken de zusters Telkamp een eigen woning, Prinses Irenelaan 45.

Grote waardering

Eerst alleen, later met haar collega kreeg Rie in jaarverslagen en op ledenvergaderingen, maar ook van patiënten, grote waardering, soms in verheven bewoordingen. Over 1952 heet het dat Zuster Telkamp in perioden van veel ziektegevallen soms “van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat” bezig is. Over 1953: de cijfers illustreren hoe vaak “door de lijddende mensheid” een beroep op haar wordt gedaan. In een brief aan de “Waarde Zuster” van 19 februari 1954 deelt secretaris A. Kleijwegt mee dat het bestuur heeft besloten haar een “vrijwillige verhoging van 5% boven het door Rijksbemiddelaars bindend voorgeschreven salaris” toe te kennen “om uiting te geven aan de grote tevredenheid” over de wijze waarop zij haar taak verricht.

In 1960 werden de Zusters ambassadrices van de vereniging genoemd, die hun moeilijke maar mooie taak uitstekend verrichtten. Ook de woorden grote toewijding en volle

tevredenheid vallen herhaaldelijk. In 1966 eerde de voorzitter de wijkverpleegsters met de constatering dat in hun werk de omgang met mensen alles beheerst.

Tropenjaren

Ultieme waardering bleek toen Rie in oktober 1971 op 59-jarige leeftijd om medische redenen met pensioen ging. Het was genoeg, na 35 tropenjaren in de verpleging. Voorzitter P. de Vries: “Bij nacht en ontij stond u klaar, ook in de laatste jaren toen uw lichamelijke conditie dit steeds moeilijker maakte.” In twintig jaar legde zij zeventig- à tachtigduizend bezoeken af. Patiënten en oud-patiënten onder leiding van de dames Warmenhoven en De Wilde boden een bromfiets en een diaprojector aan. In de dorpsamenleving bekliefde het beeld van Zuster Telkamp als doortastende, kordate, hardwerkende wijkverpleegster, die niet met zich liet sollen, onverbiddelijk was bij het prikken en zonder aanzien des persoons hulp verleende en wasbeurten gaf, ook aan tegenspuiterende mannen. Rie was in doen en laten een voorbeeld van emancipatie op eigen kracht.

In 1984 stierf zus Truus, bijna 80 jaar. ‘De tantes’, zoals ze in familiekring werden genoemd, waren meer dan 35 jaar onafscheidelijk verbonden, qua huisvesting, huishoudelijke taken en huiselijke gezelligheid. Ze gingen samen op vakantie en deelden een stacaravan in Harderwijk. Als eigenschap deelden ze ook een intense zuinigheid, die gepaard ging met vrijgevigheid, waar diaconie en kerkvoogdij dankbaar gebruik van konden maken. Wanneer Rie acute armoede tegenkwam, tipte ze de diaconie; soms sprong ze zelf in de bres.

Rie Telkamp zou uiteindelijk bijna honderd jaar worden. In 1985 trouwde ze met de weduwnaar Geert Braakhekke. Over zijn leven en over hun bijzondere relatie gaat deel 2 van dit tweeluik, dat verschijnt in *Hangkouserieën* afl. 82.

Bronnen en dank

- Documenten uit de nalatenschap van M.C.W. Braakhekke-Telkamp.
- Met dank aan Henk Hoekstra te Hillegom. Hij erfde van zijn vader twee notulenboeken van de Vereniging Protestantse Ziekenverpleging en vatte voor de jaren 1950-1968 deze verslagen samen.
- Dank ook aan anderen die inlichtingen gaven over mijn tante en aan Marca Bultink, Alphons Maas, Anja Schuite, Marijke Vork en Jan Zeilemaker voor het meezoeken in archieven.
- Over de auteur: Gerard J. Telkamp (1947) is een neef van ‘Tante Kiet’.

Afscheid van Zuster Rie Telkamp, met een lachende zuster Truus naast haar op de achtergrond (Foto Engel Lisse. Archief: Gerard Telkamp)

